

Hajyemirogullary türkmen begligi

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Hajyemirogullary türkmen begligi HACIEMİROĞULLARI BEYLİĞİ

Hacıemiroğulları kendilerinden önce Türk toprakları olan Tokat'ın kuzeyi ve Mesudiye ile, kendilerinin Türk topraklarına kattığı Ordu, Giresun, Samsun'un doğusu ve Trabzon'un batısında hüküm sürmüş, Orta Karadeniz Bölgesi'nin büyük bir bölümünü Türk vatanı yapmış bir Türkmen beyliğidir. Bu beylik, ağırlıklı olarak Selçukluların bölgeyi fetih için sınır boyuna yerleştirdiği Oğuzların Çepni boyuna mensuptur.

Tarihî kaynaklarda ismi Bayramoğulları Beyliği ya da Hacıemiroğulları Beyliği olarak geçmektedir. Bu ikili adlandırmaya sebep olan düşünce, beyliğin kurucusunun tam olarak belirlenememesinden kaynaklanmaktadır. Beylik, F.Sümer'e göre Bayram Bey,[1] Y.Yücel'e göre ise Bayram Bey'in oğlu Hacı Emir İbrahim Bey tarafından kurulmuştur.[2]

Bu beylik hakkında derli toplu herhangi bir kaynak yoktur. İlgili bilgiler; çevre beyliklerin kısmen yazılmış tarihleri,[3] Trabzon Devleti saray tarihinin kaydedilen bölümleri,[4] Trabzon (Giresun) ve Ordu ili tahrir defterleri,[5] günümüze ulaşabilen tarihî eserler ve sözlü rivayetlerden elde edilebilmektedir. Son derece sınırlı olan bilgiler, bu beylik hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmamızı engellemektedir.

Hacıemiroğulları, köken bakımından Danişmendliler'e dayanmaktadır.[6]

Danişmendliler, Malazgirt Savaşı'ndan (1071) hemen sonra tarih sahnesinde yer alan; Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Yozgat, Kayseri, Malatya, Gümüşhane ve yörelerinde hâkimiyetini sürdüren ilk Anadolu Türk beyliklerindendir. Ağırlıklı olarak Orta Anadolu'da yerleşmiş olmakla beraber Türkiye'nin kuzeyinde de mücadeleler vermişlerdir. Bu bölgede etkili

olabilmek için başkentlerini Sivas'tan Niksar'a taşımışlardır. Danişmend Gazi tarafından bazı yörelerde Karadeniz sahillerine yaklaşılmış,[7] zaman zaman da geri çekilmek zorunda kalınmıştır.

Danişmendliler, Mesudiye'nin 6 km. kuzeydoğusunda bir sınır kalesi yapıp yöredeki sınırları bu kale vasıtasıyla kontrol etmekte idiler. Anadolu Selçukluları, 1178 yılında bu beyliğin varlığına son vermiştir. Dânişmendli topraklarında yaşayan Çepnilerin bir bölümü Selçuklular tarafından Çanakkale ve Balıkesir civarında iskân ettirilmiştir. Burada iskân ettirilenler daha sonra Karasioğulları Beyliği'ni kurmuştur.[8]

Anadolu Selçuklu Devleti XIV. yüzyılın başlarında yıkılmış, 1335 yılında Moğol-İlhanlı devrinin de sona ermesiyle Anadolu'da Beylikler Dönemi başlamıştır.

Danişmendlilerin Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki mirasçıları olan Çepni Türkmenleri, bu yörede iki beylik kurmuştur. Bunların biri Danişmenlilerin de merkezi olan Niksar'da kurulan Taceddinoğulları Beyliği,[9] diğeri ise merkezi Danişmendlilerin sınır kalesinin bulunduğu Mesudiye Kaleköy'de teşkilatlanan Hacıemiroğulları Beyliği'dir.[10]

Pek çok tarihî kaynak Orta Karadeniz Bölgesi'nde yapılmış olan etkinlikleri Selçuklulara bağlamaktadırlar. Halbuki Selçukluların bu yörelerde, Trabzon'un birkaç kez kuşatılması hariç, plânlı bir hesabı olduğuna dair bir delile rastlanmamıştır. Yöredeki mücadeleler bölgeye yerleşmiş serhat beyleri arasında olmuştur.

Trabzon Rumları 1277'de Çepni Türklerinin elinde bulunan Sinop'a denizden saldırıda bulunurlar. Çepni Türkmenleri, Rumları yenilgiye uğratırlar.[11] Bu savunmaya katılan Çepnilerin Hacıemiroğulları ile ilgisinin olup olmadığı bilinmemektedir. Fakat bu bölgede yaşayan Türklerin daha sonraki yıllarda Ünye tarafına doğru kaydıkları ve Bayram Bey'in idaresine girdikleri tahmin edilmektedir.[12]

Çepniler 1297'de Ünye'yi fethetmişler, doğuya doğru ilerleyerek Trabzon'a akın düzenlemişlerdir.[13] Fakat bunların Hacıemiroğulları ile ilgisi bulunup bulunmadığı

bilinememektedir.

Beylikle ilgili elimize ulaşan ilk bilgi Trabzon Devleti İmparatoru II. Aleksios'un 1301 yılı Eylül ayında Giresun'a karargâh kurarak komşu Türkmen beyini yenilgiye uğratmasıdır.[14] Kaynaklarda bu beyin adı okunamamıştır. Bryer, Küçük Ağa olabileceğini belirtmiştir. Fakat bu bey, Ünye'de bir kale yaptıran[15] ve hâlâ aynı isimle bilinen Genç Ağa olmalıdır.[16]

İlhanlıların yıkılmasından sonra, alt yapısı hazır olan Hacıemiroğulları Beyliği'nin temelinin Bayram Bey tarafından atıldığı, hatta kurulduğu anlaşılmaktadır. Bazı kaynaklarda Bayramoğulları Beyliği[17] olarak geçmesinin sebebi budur. Bayram Bey'in başarılı bir asker, etkili bir yönetici olduğu anlaşılmaktadır. 1455 yılında tutulan Ordu ve yöresi tahrir defterinin ismi Vilayet-i Bayramlı me'a İskefsir ve Milas'tır.[18] Bu, yörenin isminin Bayram ili/memleketi olduğu manasına gelmektedir. Bugünkü Perşembe ilçesinin eski ismi Niyabet-i Satılmış-ı Bayram'dır. Yine bu defterde Bayram Danişmend, Bayram Gazi, Bayram Gazilü, Bayramşah, Bayramşah-ı Küçük, Bayramlı isimli köyler mevcuttur. Giresun'un doğusunda yer alan Vilayet-i Çepni'ye ait 1515 yılında tutulan tahrir defterinde de Bayramoğlu isimli bir nahiye bulunmaktadır.[19] Bütün bu yer isimleri büyük ihtimalle Bayram Bey ile ilgilidir.

Bölgedeki Türkmenler müstakil beylik hâline geldikten sonra sürekli Trabzon Rumlarıyla mücadele içerisinde olmuşlardır. Mesudiye'den sık sık hareket ederek Doğu Karadeniz Dağları'nın zirvesinden doğuya doğru akınlar düzenlemişlerdir. Bu dağlar üzerinde bulunan, ne zamandan ve kimlerden kaldığı belli olmayan çok sayıdaki toplu mezarlar muhtemelen yörede yüzyıllar boyunca süren mücadelelerin ürünüdür.[20]

Bayram Bey, 1313 yılında Trabzon Rumlarına ait bir pazar yerini basmıştır. Pazar yeri hakkında bilgi yoktur. Bu baskının sonucunun ne olduğu da bilinememektedir.

Bayram Bey, 1332 yılında çok sayıda askerle Hamsiköy'e kadar gitmiş, fakat büyük kayıplar vererek geri dönmek zorunda kalmıştır.

1335-36'da İlhanlılarda iç savaş başlamış, bunun üzerine Anadolu'nun her tarafında Türkler serbest kalmıştır. Bunun sonucunda beylikler bağımsız hâle gelmiştir.

Akınlar daha sonraki yıllarda da devam etmiş, Türkler uygun yerlerde iskân edilmiştir. Fırsat buldukça Harşit Irmağı, Aksu Irmağı, Melet Irmağı, Bolaman Irmağı vadilerinden sahile doğru yerleşerek ilerlemişler ve yurt tutmuşlardır. Dolayısıyla Orta Doğu Karadeniz Bölgesi'nin fethi sırasında, büyük mücadeleler Canik Dağları'nın zirvesinde gerçekleşmiştir. Canik Dağlarının kuzeyinde, Trabzon'a yapılan seferler hariç, büyük savaşlar olmamış, ordu biçiminde teşkilâtlanmış Hacıemiroğlu Beyliği halkı, bölgeyi iskân ederek fethetmişlerdir.

Hacıemiroğulları Beyliği'nin bilinen faaliyetlerinden biri de 1348 yılında Trabzon'a yapılan saldırıdır. Hacıemiroğulları; Erzincan Valisi Gıyaseddin Ahi Eyne Bey, Bayburt Valisi Rikabdar Mehmet Bey, Akkoyunlu Beyi Turali, Suriye'deki Türkmen beylerinden Bozdoğan Bey ile Trabzon'u üç gün kuşatmışlar, bu şehri alamadıkları gibi kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kalmışlardır.[21]

Pek çok Türkmen beyinin bir araya gelerek rahat bir şekilde Trabzon'u kuşatmaları ve kolayca geri çekilmeleri dikkate alınırsa, daha 1350'lerde Trabzon Rumlarının çok dar bir çerçeveye sıkıştıkları anlaşılmaktadır.

Bayram Bey'in ne zaman öldüğü belli değildir. Mezarı büyük bir ihtimalle Mesudiye ilçesine bağlı Kaleköy'deki harap durumdaki kümbetlerin birinde olmalıdır.

Bayram Bey'den sonra beylik idaresini Hacı Emir İbrahim Bey almıştır. Onun 1357 yılında Canik Dağlarının eteklerinden Maçka'ya kadar sefer düzenleyişi, hakkında tarihe geçmiş ilk bilgiler sayılabilir.

Hacı Emir İbrahim Bey, 1357-58 yılında Trabzon Rum Devleti İmparatoru I. Basilious'un kızı Theodora ile evlenmiştir.[22]

Bu evlilik Trabzon Rumlarının ayakta kalabilmek için çevre beyliklerle iyi geçinme ve Trabzon'u elde tutabilme gayretlerinin bir ürünüdür. İmparatorluk ailesi bu yolu hep açık tutmuş, aynı amaç uğruna Akkoyunlu Beyi Kutlu Bey ve Taceddinoğulları Beyi Taceddin Bey'e de kızlarını

vermişlerdir.

Trabzon Rumlarını yöneten Komnenos Ailesi 1357'de Hz. İsa'nın doğumunu Giresun, Işıklar Bayramı'nı da Yosunburnu'nda kutlarlar. Kutlamalar sırasında Yosunburnu'nda çıkan olayda on dört Türk öldürülmüştür. Bu, Türklerin o tarihlerde sahile ulaştıklarını işaret etmesi bakımından dikkat çekicidir.

Hacı Emir İbrahim Bey, 1358'de Maçka ve çevresine bir akın düzenler, akından bol miktarda ganimet elde ederek döner. 1361'de Giresun'a da bir saldırıda bulunmuştur, fakat başarı elde edememiştir.

1380 yılında, Harşit Irmağı'nın kenarında, denize yaklaşık 5 km. uzaklıkta bulunan Bedroma Kalesi'nden[23] 600 Rum atlısı güneye doğru hareket edip Türklerin kışlaklarına saldırıda bulunurlar. Pek çok Türkü öldürüp ellerinde bulunan Rum esirleri kurtarırlar. Ayrıca daha önce Vakfıkebir'de Türklerin eline geçen gemilerini geri alırlar.

Hacıemiroğulları bir yanda Trabzon Devleti ile mücadele ederken diğer yanda da batı komşusu Taceddinoğulları Beyliği ile savaşıyordu. Taceddinoğulları Beyi Taceddin Bey'in gözü, Hacıemiroğulları Beyliği'nin topraklarında idi. Sınırlarını genişletmek için fırsat gözlüyordu. Bu durum Hacıemiroğulları ve Kadı Burhaneddin tarafından bilinmekteydi.

Hacı Emir İbrahim Bey, 1387 yılında ciddi bir hastalığa yakalanır, hayattan umudunu kesip ölümü beklemeye başlar. Devleti idare konusunda en münasip kişi Hacı Emir İbrahim Bey'in oğlu Süleyman Bey idi. Hacı Emir Bey akrabalarını ve devletin ileri gelenlerini yanına çağırıp Emirlik makamına oturacak kişiyi sağlığında seçmek istediğini söyler. Bu şekilde ölümünden sonra oğulları arasında çıkacak iktidar kavgalarını önlemiş, kavgalardan dolayı Emirliğin bir kargaşaya sürüklenmemesini sağlamış olacaktı. Emirliği, oğlu Süleyman Bey'e bırakır. Devletin ileri gelenleri bu durumu uygun bir karar olarak görür. İyileşse bile Emirliği tekrar geri almak için talepte bulunmayacağını, geri kalan ömrünü ibadetle geçireceğini bildirir. Beyliğin ileri gelenleri buna sevinip Süleyman Bey'e bağlılıklarını bildirirler.

Bir süre sonra Hacı Emir İbrahim Bey tekrar iyileşir.

Emirliğin oğlunda olmasına tahammül edemez ve geri almak ister. Baba oğul arasındaki Emirlik mücadelesi onları düşmanlık derecesine kadar getirir. Süleyman Bey direnince Hacı Emir İbrahim Bey, kendisine bağlı komutanlarla silahlı harekete geçer. Böylece ortaya çıkmasından endişelendiği iç savaşa kendisi sebep olur.

Süleyman Bey, Taceddin Bey'in üçüncü kez topraklarına saldıracağını anlayınca dostu Kadı Burhaneddin'den yardım ister. Kadı Burhaneddin, Taceddin Bey'i ikaz etmek için elçisi Şeyhülislam Şeyh Yar Ali'yi elçi olarak gönderir. Taceddin Bey, Hacıemiroğullarına saldırmama konusunda elçiye söz verir. Hacıemiroğulları Beyliği'ndeki iç kargaşayı bir fırsat sayan Taceddin Bey, Kadı Burhaneddin'in elçisi daha Sivas'a ulaşamadan, 24 Ekim 1386 tarihinde Hacıemiroğulları Beyliği'nin topraklarına yaklaşık 12.000 atlı ile saldırır. Daha saldırır saldırmaz Taceddin Bey ve beş yüz atlı askeri savaş meydanında ölür. Ordusu dağılır, Taceddinoğulları büyük kayıplar vererek geri çekilir.

Kadı Burhaneddin, Hacıemiroğulları Beyliği'ne saldırıda bulunan Taceddinoğulları'na: *"Onların atalarından miras kalmış mülküne göz dikip düşmanlık ve kavga yolunu tutmuş, dostluk ve kardeşlik haklarını çiğnemişsin"* şeklinde bir mektup gönderir. Sonra da ordusunu alarak Taceddinoğulları Beyliği'nin başkenti Niksar'a gelir. Burayı alıp kendi topraklarına katar. Süleyman Bey yakınlarından birini Niksar'a Kadı Burhaneddin'e gönderip bağlılıklarını bildirir. Kadı Burhaneddin de bunun üzerine İskefsir Kalesi'ni ve Reşadiye'nin bir bölümünü alıp 1386 yılında Hacıemiroğulları Beyliği'ne bağışlar.[24]

Taceddin oğlu Mahmud Çelebi, Kadı Burhaneddin'in huzuruna gelerek af diler. Taceddinoğlu Mahmud Bey ile Süleyman Bey, Kadı Burhaneddin'in huzurunda saldırmazlık anlaşması yaparlar. Kadı Burhaneddin Niksar'da bu işlerle ilgilenirken Erzincan Emiri Mutahharten'in Sivas'a saldırmak için hazırlık yaptığı haberini alır. Kadı Burhaneddin de bu defa Süleyman Bey'den yardım ister. Süleyman Bey ordusuyla beraber yardım için Sivas'a gelir. Emir Mutahharten saldırıdan vazgeçip geri döner.[25]

Hacı Emir İbrahim Bey'in ismi Taceddinoğulları'nın saldırısından sonra hiç geçmez. Taceddinoğulları'nın saldırısına Süleyman Bey karşı koymuştur. Kadı Burhaneddin olaylardan sonra kendisine muhatap olarak Süleyman Bey'i almış, anlaşmaları onunla yapmıştır. Bütün bunlar Süleyman Bey'in Emirliği kalıcı olarak 1386 yılında aldığını göstermektedir.

Hacıemiroğulları Beyliği'nin en parlak dönemi Hacı Emir oğlu Süleyman Bey zamanında olmuştur denilebilir. Yaklaşık yüzyıl süren Ordu ve Giresun yöresinin fethedilmesi bölgede yaşayan Türk halkı açısından olumlu bir biçimde onun zamanında sonuçlanmıştır. 1380 yılında ordusuyla beraber sahile inerek Ordu ve yöresini bir daha değişmemek üzere Türk vatanı hâline getirmiştir.

Bölgenin tamamen fethinden sonra beylik merkezi de değiştirilmiştir. Daha önce Mesudiye'nin Kaleköyü'nde bulunan beylik merkezi, bugün Ordu ili şehir merkezinin yaklaşık dört kilometre güneydoğusunda bulunan Eskipazar'a taşınır. Adı geçen yerdeki mezar taşları, cami ve çevresinde bulunan harabeler bu dönemden kalmadır. Ayrıca Eskipazar çevresindeki arazinin bizzat beylik idarecilerine ait olduğu bilinmektedir. Süleyman Bey, 1393-94 yılında Osmanlıların tarafına geçer. Kadı Burhaneddin bu duruma sinirlenip Canik üzerine yürür. Burada yeni bir kalenin inşasına başlayıp tehdit edici bir tavır takınır. Bu durum karşısında bölgedeki Türkmen Beyleri Emir Süleyman Bey, Mahmud Bey ve Savcı Bey, Kadı Burhaneddin'e karşı ittifak yaparlar.

Fakat bu ittifak çok kısa bir zaman sonra dağılır.[26]

Süleyman Bey'in en önemli faaliyetlerinden birisi de Giresun'u fethetmesidir. O, daha önce Türklerin eline hiç geçmemiş Giresun Kalesi'ni 1397 yılında fethettiğini Kadı Burhaneddin Ahmed'e yazdığı bir mektupta bildirir. Kadı Burhaneddin bu haber üzerine ülkesinde nöbetler kaldırıp şenlikler düzenler. Ayrıca bir tebrik mektubu gönderir.[27]

Kadı Burhaneddin, 1398 yılında Akkoyunlular tarafından öldürülünce, Süleyman Bey yakın bir dostunu ve güçlü bir müttefikini kaybetmiştir.

Osmanlı Devleti'nin fethine kadar Hacı Emir ve oğulları tarafından idare edilen bu beyliğin sınırları, 1403 yılında, sahilde Vakfıkebir'in batısından Terme'ye kadar uzanıyordu. Terme'den güneyde Niksar'ın doğusuna çekilecek bir çizgi, beyliğin batı sınırını oluşturmaktaydı. Güney sınırı Kelkit vadisini takip ediyor, sonra Koyulhisar ve Şebinkarahisar'ı dışarda bırakacak şekilde, Şebinkarahisar'ın güneyinden Kürtün'e, oradan da Vakfıkebir yakınlarına inen bir hat da, beyliğin doğu sınırını gösteriyordu.[28]

Hacıemiroğulları Beyliği'nin Osmanlı'ya tâbi olması XIV. yüzyılın sonlarına veya XV. yüzyılın başlarına rastlamaktadır. Hacı Emir oğlu Süleyman Bey, Yıldırım Bayezid'in Samsun'a gelmesiyle 1398 yılında Osmanlı hakimiyetini kabul eder. Fakat beylik yönetimi yine Hacıemiroğulları ailesine bırakılır. Osmanlı Devleti'nin himâyesinde bulunan beylik, bölgedeki mücadelelerine devam eder. Osmanlılar 1402'de Ankara Savaşı'nı kaybedince Hacıemiroğulları tekrar bağımsız kalır.

1404 yılında Semerkand'a giderken Trabzon'a uğrayan İspanyol elçisi Clavijo'nun verdiği bilgilere göre Orta Karadeniz Bölgesi'ne Arzamir (Hacı Emir) isimli bir Türkmen beyi hâkimdir. Bu beyin on bin atlı askeri bulunmakta olup Trabzon Devleti'nden vergi almaktadır.[29]

Hacı Emir Oğlu Süleyman Bey'in ne zaman öldüğü ve kabrinin nerede bulunduğu bilinmemektedir. Yaptığımız saha araştırmalarında Eskipazar'ın güneyinde yer alan Hatipli köyünde çok eski mezarlar bulunduğunu tespit ettik. Fakat bu kabirler sökülüp yerleri tarla hâline getirilmiştir.

Bu bölge 1427 yılında Osmanlı Devleti'ne kesin olarak ilhak etmiş, Hacıemiroğulları'na ait topraklar bölünüp kazalar hâline getirilmiştir. Bölge Osmanlılara dahil olunca tahriri yapılmış ve tımar idaresi uygulanmaya başlamıştır.

Osmanlılar yöreyi topraklarına kattıktan sonra Hacıemiroğulları Beyliği'nin eski idarî iç teşkilâtlanmasını pek değiştirmemiştir. Dış teşkilâtlanmasında ise, 1455-1613 yılları arasında Bolaman Irmağı ve Aksu Irmağı'nı sınır olarak belirleyip bölgeyi üç kazaya bölmüştür. Bolaman Irmağı'nın batı tarafında kalan bölüm Canik Sancağı'na katılmıştır.[30]

Bahsedilen iki ırmağın arası Vilayet-i Bayramlı, Aksu Irmağı'nın doğusunda kalan kısım ise Vilayet-i Çepni (Çepni ili, Çepni memleketi) olarak adlandırılmıştır. Vilâyet-i Bayramlı olarak isimlendirilen ve Bolaman Irmağı'nın doğu kısmında kalan bölgenin sınırı tabiî olarak bugünkü Ordu ilinin sınırları gibi değildir. Giresun'a bağlı Bulancak ve Tokat'a bağlı Reşadiye ilçeleri adı geçen bölgeye dahildir. Canik Sancağı'na ise Terme'nin batı kısmından başlayıp Bafra'nın batı kısmı da biten bölge de ilave edilmiştir.

Fatih Sultan Mehmed'in 1461 yılında Trabzon'a düzenlediği seferi engellemek için Uzun Hasan tarafından kışkırtılan Kızıl Ahmed, Canikoğlu ve arkadaşları Emir Bey isimli birini reis tayin edip Tokat'ı yağmalarlar. Burada adı geçen Emir Bey büyük bir ihtimalle Süleyman Bey'in oğludur. Fatih bu bölgeyi alınca Emir Bey önce Akkoyunlulara, 1473 yılında Akkoyunluların Otlukbeli'nde yenilmesinden sonra da Dulkadiroğulları Beyliği'ne sığınmıştır. Bilinemeyen bir tarihte Urfa'nın Yaylak ilçesi Mircanik köyüne yerleştiği tahmin edilmektedir.

Trabzon kuşatması sırasında Çepni beyleri ve bölge halkı Fatih'i desteklemiş ve ordusuna katılmışlardır.[31]

Yönetim ve Ordu: Emir; bir kavim, şehir veya bir ülkenin başı manasında kullanılır. Ayrıca komutan anlamına da gelmektedir. Emirlik, bir emirle yönetilen bölge demektir. Hacıemiroğulları, Anadolu'daki diğer beylikler gibi devletin başında bulunan ve her şeye hakim olan bir Emir tarafından yönetilirdi.

Beylik, ordu gibi teşkilâtlanmış bir yapıya sahipti. Komutanlar ve az sayıda görevli askerin dışında belki bir orduya da sahip değildi. Savaş zamanlarında her hanenin reisi orduya katılır, beyliğin silahlı kuvvetleri böyle oluşuyordu.

Mimarî: Hacıemiroğulları Beyliği Dönemi'nden günümüze İkizce'deki Genççağa Kalesi, Mesudiye ilçesine bağlı Kaleköy'deki saray, kale ve kümbet harabeleri; Ordu il merkezine yaklaşık dört kilometre uzaklıkta olan Eskipazar

Camii ve harabeleri; Hatipli köyündeki mezar taşları; Ordu Selimiye Camii'nin mihrabı kalmıştır. Başka eserlerin zamanımıza ulaşamaması, bu dönemde eserlerin muhtemelen keresteden yapılması ve bölgenin rutubetli olmasından dolayı kerestenin kısa zamanda çürümesindendir.

Gençağa Kalesi: İkizce'ye bağlı Karlıtepe köyü sınırları içerisinde. Çevreye hakim tabii bir tepe üzerinde inşa edilmiştir. İki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün kale kumandanının yerleşimi için inşa edildiği anlaşılmaktadır. Giriş kapısına yerli taştan oyulmuş 69 merdivenle çıkılmaktadır. Kapı duvarları fazla tahrip olmamıştır. Kapının hemen solunda 6 m2 genişliğinde bir oyma odacık bulunmaktadır. Kalenin içerisinde sarnıç olarak kullanıldığı tahmin edilen taştan oyma dört adet su kuyusu vardır. Giriş kapısının kuzeyinde ve kuzey-doğusunda moloz yığma taştan yapılmış surların büyük bir bölümü hâlâ mevcuttur. İkinci kısım sert ve sivri kayalardan oluşmaktadır. Bu bölümden günümüze sadece 6-7 m. derinliğinde ağız dar, dibi geniş bir su kuyusu kalmıştır.

Mesudiye Kalesi: Mesudiye ilçesine 6 km. uzaklıkta bulunan Kaleköy sınırları içerisinde. Kuzeyden güneye doğru uzanan doğal bir tepe üzerine inşa edilmiştir. Hacıemiroğulları Beyliği'nin ilk merkezi olduğu bilinmektedir. Kale, harabe durumdadır. Çevresinde tarihî mezarlar ve kümbetler bulunmaktadır.

Mesudiye-Kaleköy Kümbet Harabeleri: Kümbet harabeleri kalenin yaklaşık bir km. doğusunda bulunmaktadır. Hakkında şu ana kadar herhangi bir inceleme yapılmadığı için içinde kimlerin mezarları bulunduğu bilinmemektedir. Buradan tesadüfen çıkan mezar taşlarından anlaşıldığına göre Hacıemiroğulları Beyliği Dönemi'nde inşa edilmiştir.

Eskipazar Camii: XIV. yüzyılda inşa edilmiştir. Ordu il merkezinin güneydoğusunda, Ordu-Ulubey karayolunun dördüncü km.'sinde bir mezarlığın içerisinde yer almaktadır. Muhtemelen Eskipazar'da bulunan şimdiki caminin yerinde idi. İlk binadan

giriş kısmında bir duvar ile minarenin kaidesi kalmıştır. Kitabesinde H. 1197 yılında Şebinkarahisar Mutasarrıfı Battal Hüseyin Paşa tarafından onarıldığı yazmaktadır. Caminin mihrabı Ordu Selimiye Camisi'ne nakledilmiştir. Minberi, iki adet kapı kanadı ve bir adet pencere kanadı Ankara Etnoğrafya Müzesi'nde bulunmaktadır. Bu eserler Anadolu'nun diğer bölgelerindeki taş işçiliğinin karşılığı olduğu için son derece önemlidir.

Hatıpli Köyü Mezar Taşları: Eskipazar Camii'nin yaklaşık bir km. kuzeydoğusunda yer almaktadır. Mezarların tamamına yakını tahrip edilip fındık bahçesi haline getirilmiştir. Geriye kalan mezarlardan bazılarının Hacıemiroğulları Dönemi'nden kaldığı anlaşılmıştır.

Dokuma: Hacıemiroğulları Beyliği Dönemi'nden günümüze ulaşan herhangi bir dokuma örneği yoktur. Ancak bölgede yaptığımız incelemelerde Çepni kilimi ismiyle bilinen bir tür seccade kilimin yakın zamanlara kadar dokunduğunu öğrendik. Çepni kilimlerinin üzerindeki hayatağacı, çift başlı kartal vb. motiflerinin bu dönemin mirası olduğu düşünülmektedir.[32]

Dil ve Edebiyat: Bölgede yaşayan insanların o devirde nasıl konuştuklarını belirleyebilmek doğal olarak imkansızdır. Ancak Selçuklu ve Osmanlı dönemi yazı dilinde Sivas, Tokat ve Amasya ağzının esas alınmış olması, bu yöreyi dil bakımından dikkat çekici bir duruma getirmektedir. Hacıemiroğulları Beyliği'nin hakim olduğu topraklar, bu illere komşu olmasından ve çeşitli biçimlerde etkileşim içerisinde bulunmasından dolayı Selçuklu Türkçesine bizzat kaynaklık ettiği rahatlıkla söylenebilir.[33]

Bütün bunlara ilave olarak Hacıemiroğulları Beyliği'nin hakim olduğu topraklarda bugün bile ağız özelliklerinin çok büyük oranda ortak olması şaşılacak bir durumdur.[34]

Beyliğin kuzeydeki komşusu Kadı Burhaneddin'in bir şair olduğu ve bir divan tertiplediği[35] ve Dânişmend-nâme'nin 1245 yılında Tokat'ta kaleme alındığı dikkate alınırsa,[36] bölgede bir edebî hareketin varlığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Ancak Hacıemiroğulları Dönemi'nde onların sınırları içerisinde yazılıp günümüze kadar ulaşmış bir esere henüz rastlanmıştır değildir.

Canik Dağlarının zirvelerinde bulunan toplu mezarlar ve bölgenin fethi sırasında ceryan eden olayların efsaneleşerek günümüzde bile canlılığını koruması, halk edebiyatı açısından dikkat çekicidir.

Doç. Dr. Necati DEMİR,
Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi / Türkiye.

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 6 Sayfa: 824-829.

● Kaynaklar:

- ◆ Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, Bezm u Rezm, (Çeviren: Mürsel Öztürk), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.
- ◆ Ali Baş, "Ordu'da İki Mihrap", Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı, Konya 1993, s. 267-278.
- ◆ Ali Baş, "Eskipazar'daki Türk Devri Yapıları", Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, Konya 1997, S. 11, s. 99-119.
- ◆ Mithat Baş, Mesudiye, İstanbul 1982.
- ◆ Bryer, Empire of Trebizond and the Pontos, London 1980.
- ◆ Bryer, "Greks and Türkmens", Appendix I, s. V-143.
- ◆ Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, (Türkçesi: Yıldız MORAN), e Yay., İstanbul 1979, s. 107.
- ◆ G. Clavijo, Embajada a Tamorlan, (nşr. F. Löpez Estrada), Madrid 1943.
- ◆ Sıtkı Çebi, Ordu Tarihi ve 50. Yılda Ordu Şehri, Ordu 1973.
- ◆ Necati Demir, Danişmendname, Niksar Belediyesi Yay., Tokat 1999.
- ◆ Necati Demir, Ordu İli ve Yöresi Ağızları, TDK Yay., Ankara 2001.
- ◆ Necati Demir, "Dânişmend Gâzî ve Şahadeti", Tarih ve Medeniyet, S. 35, Ocak 1997, s. 24-27.
- ◆ Necati Demir, "Giresun ve Ordu Yöresi Ağızları Üzerine",

Türklük Bilimi Araştırmaları, S. 7, Sivas 1998, s. 139-166.

♦ Necati Demir, "Orta Karadeniz Bölgesi Ağızlarında Nazal N (ıî) Sesi", TDAY Belleten 1999.

♦ Necati Demir, "Şalpazarı, Giresun ve Ordu Yöresi Ağızlarında Kullanılan Zarf-Fiil Ekleri", Türklük Bilimi Araştırmaları, S. 8, Sivas 1999, s. 313-334.

♦ Necati Demir-Metin Yerli, "Ordu Yöresi Çepni Kilimleri", Erdem, C. 10, S. 28, Ankara 1999, s. 101-110.

♦ Kazım Dilcimen, Canik Beyleri, Ahali Matbaası, Samsun 1940.

♦ Muharrem Ergin, Kadı Burhaneddin Divanı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1980,

♦ İbn Bibi, El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umur'l-Ala'ie, (Hazırlayan: Mürsel Öztürk), C. I, II, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1996.

♦ Mehmet Öz, XV. ve XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı, TTK Yay., Ankara 1999.

♦ Abdülkerim Özaydın, "Dânişmendlıler", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 8, s. 470.

♦ Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, 3 C. MEB Yay., İstanbul 1993.

♦ Faruk Sümer, Oğuzlar, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1992.

♦ Faruk Sümer, Tirebolu Tarihi, Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yay., İstanbul 1992.

♦ Faruk Sümer, "Çepniler-I-", Türk Dünyası Tarih Dergisi, S. 55, Temmuz 1991, s. 3-11.

♦ Faruk Sümer, "Çepniler-II-", Türk Dünyası Tarih Dergisi, S. 56, Ağustos 1991, s. 3-10.

♦ Faruk Sümer, "Çepniler-III-", Türk Dünyası Tarih Dergisi, S. 57, Eylül 1991, s. 5-18.

♦ Faruk Sümer, "Çepniler-IV-", Türk Dünyası Tarih Dergisi, S. 58, Ekim 1991, s. 4-25.

♦ Osman Turan, Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, Boğaziçi Yay., İstanbul 1993.

♦ Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, Boğaziçi Yay., İstanbul 1993.

♦ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi Yay.,

İstanbul 1993.

♦ Bahaeddin Yediyıldız, Ordu Kazası Sosyal Tarihi, Ankara 1985.

♦ Bahaeddin Yediyıldız, Ordu Tarihinden İzler, Ordulular Grubu Yay., İstanbul 2000.

♦ Bahaeddin Yediyıldız, “Ordu Yöresine Ait Bazı Folklor Unsurlarının Tarihi Kökenleri”, III. Milletlerarası Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara 1984, s. 139.

♦ Bahaeddin Yediyıldız, “Ordu Adının Kökeni”, Ordu’da Dört Mevsim, S. 1, Haziran 1997.

♦ Bahaeddin Yediyıldız-Ünal Üstün, Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I, Ankara 1992.

♦ H. Yınanç, Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, İstanbul 1944.

♦ Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398), Sevinç Matbaası, Ankara 1983.

♦ Elizabeth A. Zachariadou, “Trebizond and the Turks (1352-1402)”, Romania and Turks, London 1985.

■ Dipnotlar:

[1] Faruk Sümer, Tirebolu Tarihi, İstanbul 1992, s. 3.

[2] Yaşar Yücel, Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398), Ankara 1983, s. 89, nu. 86.

[3] Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, Bezm u Rezm, (Çeviren: Mürsel Öztürk), Ankara 1990.

[4] Chronique de Trébizonde, (Michel Panarète Rumca olarak derlemiştir. İlk defa Venedik el yazmasına göre M. Tafel yayımlamıştır. Fransızcaya M. Brosset tarafından Histoire du Bas-Empire adlı eserin içinde çevrilmiştir. Paris 1936, s. 428-509).

[5] Bahaeddin Yediyıldız-Ünal Üstün, Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I, (1455 Tarihli Tahrir Defteri) Ankara 1992; Faruk Sümer, a.g.e., s. 56-98.

[6] Kadı Burhaneddin, Hacıemiroğulları Beyliği’ne saldırıda bulunan Taceddin Bey’e gönderdiği mektupta: “Onların atalarından miras kalmış mülküne göz dikip düşmanlık ve kavga yolunu tutmuş, dostluk ve kardeşlik haklarını çiğnemişsin”

şeklinde ifade kullanması, bunun bir delili olsa gerektir (Aziz b. Erdeşir-i Esterâbadî, Bezm u Rezm, s. 311). Ayrıca bir tesadüf değilse Ordu yöresinin 1455 tarihli tahrir defterinde “Bayramdanişmend” ismiyle kaydedilen köy, bir geçişi anlatmaktadır.

[7] 1455 yılında kaleme alınan Ordu ili ve yöresi tahrir defterinde Dânişmendlilerle ilgili yer isimleri şunlardır: Bölük-i Geriş-i Alibeğce (Kabadüz) Danişmendlü ve İsadanişmendlü; Bölük-i Niyabet-i Çamaş (Çamaş) Danişmendlü; Niyâbet-i Geriş-i Sevdeşlü/Ulubeğlü (Ulubey) Danişmendköy bi-ism-i Kovancı; Nahiye-i Milas (Mesudiye) Taylu; Niyâbet-i Kepsil (Giresun’a bağlı Bulancak ilçesinin bir bölümü) Meliklü; Niyâbet-i Kırık ili (Yavuzkema) Karadanişmend ve Bayramdanişmend (Yediyıldız- Üstün, a.g.e. s. xxx-xlII). Adı geçen yerlerin bazıları sahile çok yakındır.

[8] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, Ankara 1988, s. 96-103.

[9] Uzunçarşılı, a.g.e., s. 153-154.

[10] Mesudiye ilçesine bağlı Kaleköy’de bulunan Hacıemiroğulları Beyliği’ne ait saray, kale ve kümbetler ile mezar kitabeleri büyük oranda tahrip olmuştur. Buna rağmen beyliğin ilk merkezi olduğunu ortaya koyacak deliller hâlâ mevcuttur.

[11] İbn Bibi, El Evamirü’l-Ala’iye Fi’l-Umur’l-Ala’iye, (Hazırlayan Mürsel Öztürk), C. II, Ankara 1996, s. 238-239.

[12] Faruk Sümer, Çepniler, Türk Dünyası Tarih Dergisi, S. 55, s. 7.

[13] Bahaeddin Yediyıldız, “Tarihî Zemin ve Sosyal Yapı”, Ordu Tarihinden İzler, İstanbul 2000, s. 39.

[14] A. Brayer, Greeks and Turkmens, Appendix I, s. 143.

[15] İkizce’ye bağlı Karlıtepe köyü sınırları içerisindedir. Çevreye hakim doğal bir tepe üzerinde inşa edilmiştir. Bazı duvarlarının dışında harabe hâline gelmiştir.

[16] Bu kaleyi yaptıran Genç Ağa hakkında yeterli bilgi bulunamamıştır. Ancak yörede anlatılan sözlü rivayetlere göre bu bölgeyi fetheden Türk komutanıdır. Komutan yöreyi Türk topraklarına katınca buraya bir kale yaptırmış ve

yerleşmiştir. Zaman zaman Trabzon tarafına akınlar düzenleyip geri dönmekteymiş (28. 10.1997 tarihinde Şaban Kale'den yapılan derleme).

[17] Faruk Sümer, Oğuzlar, İstanbul 1992, s. 241-244.

[18] Bahaeddin Yediyıldız-Ünal Üstün, Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I (1455 Tarihli Tahrir Defteri), Ankara 1992.

[19] Trabzon Sancağı Defteri, Başbakanlık Arşivi, nr. 52, tarih 921/1515, s. 596-694.

[20] Perşembe Yaylası, Kumru Düzoba Yaylası, Ulubey Kirazlık köyü Kızılot mevki, Yeşilce Beldesi ve Eğriçon Tepesi'ndeki toplu mezarlar bunlardan bazılarıdır. Bu mezarlıklarla ilgili anlatılan efsaneler, Trabzon Rumlarıyla Türklerin mücadeleleri ile ilgilidir.

[21] Sümer, a.g.e., s. 37.

[22] Panaretos, Chronique de Tréisonde, Paris, 1836, s.

[23] Bugün harabe halindedir. Kalenin Türkler tarafından alınışı hakkında yöre halkı tarafından pekçok rivayet anlatılmaktadır.

[24] Bezm u Rezm, s. 313-314.

[25] Bezm u Rezm, s. 309-316.

[26] Yaşar Yücel, a.g.e., s. 136-137.

[27] Bezm u Rezm, s. 485.

[28] Bahaeddin Yediyıldız, Ordu Kazası Sosyal Tarihi, Ankara 1985, s. 41; Kazım Dilcimen, Canik Beyleri, Samsun 1940, 1403, den sonra Canik mıntıkası haritası. Dilcimen, beyliğin doğu sınırını Giresun'un yakınlarında göstermiştir. Ancak 1515 tarihli Trabzon Sancağı Tahrir Defterindeki bilgilerden anlaşıldığına göre sınır Vakfıkebir yakınlarına kadar uzanıyordu.

[29] Ruy Gonzlez de Clavijo, Embajada â Tamorlan, Madrid 1943, s. 83.

[30] Mehmet Öz, XV-XVI. Yüzyıllarda Canik Sancağı, Ankara 1999.

[31] Sümer, a.g.e., s. 48.

[32] Necati Demir-Metin Yerli, "Ordu Yöresi Çepni Kilimleri", Erdem, C. 10, S. 28, Ankara 1999, s. 101-110.

[33] Necati Demir, Ordu İli ve Yöresi Ağızları, Ankara 2001.

[34] Necati Demir, “Giresun ve Ordu Yöresi Ağızları Üzerine”, Türklük Bilimi Araştırmaları, S. 7, Sivas 1998, s. 139-166; “Orta Karadeniz Bölgesi Ağızlarında Nazal N (ñ) Sesi”, TDAY Belleten 1999; “Şalpazarı, Giresun ve Ordu Yöresi Ağızlarında Kullanılan Zarf-Fiil Ekleri”, Türklük Bilimi Araştırmaları, S. 8, Sivas 1999. s. 313-334.

[35] Geniş bilgi için bk. Muharrem Ergin, Kadı Burhaneddin Divanı, İstanbul 1980.

[36] Necati Demir, Danişmendname, Tokat 1999. Taryhy makalalar